

Opties voor vraagstimulering

Stimulering van de vraag op korte termijn kan de duur en diepte van de recessie als gevolg van corona beperken. Goede begrotingsimpulsen voor vraagstimulering stimuleren de economie op het juiste moment, sorteren gericht effect, en zijn tijdelijk. Wat zijn goede beleidsopties?

Coronapublicatie

In deze reeks publicaties belicht het CPB de economische gevolgen van de coronacrisis

1 Inleiding

Het CPB publiceert een reeks publicaties over de economische gevolgen van de coronacrisis. Hiermee levert het een actieve bijdrage om het beleid te ondersteunen met onafhankelijke, wetenschappelijk onderbouwde, inzichten en ramingen.¹

Stimulering van de vraag op korte termijn kan de duur en diepte van de recessie als gevolg van corona beperken. Goed ontworpen begrotingsimpulsen voor vraagstimulering, in de vorm van verhoogde overheidsuitgaven of belastingverlagingen, zijn tijdig, gericht en tijdelijk. Ze stimuleren de economie op het juiste moment, sorteren gericht effect, en voorkomen door het tijdelijke karakter een structureel beslag op de overheidsfinanciën en economische schade op de lange termijn. Beleidsopties zijn versterken van de automatische stabilisatoren door WW en bijstandsuitkeringen toegankelijker of genereuzer te maken, bevorderen van de arbeidsmarktmobiliteit, of het naar voren halen van geplande investeringen. Ook tijdelijke belastingverlagingen kunnen de vraag stimuleren, maar het is belangrijk om deze te laten aansluiten bij de geambieerde belastingmix op de lange termijn.

Aan de huidige recessie liggen zowel aanbodbeperkingen als vraaguitval ten grondslag. Automatische stabilisatie en twee noodpakketten beperken op dit moment de negatieve economische gevolgen van de recessie. Omdat een deel van de recessie komt door wegvallende vraag, is een case te maken voor vraagstimulering na afloop van de noodpakketten eind september.² Daarbij is het wel van belang dat bestaande knelpunten in het aanbod niet worden vergroot, of nieuwe gecreëerd. Deze coronapublicatie gaat in op de voor- en nadelen van maatregelen gericht op vraagstimulering op de korte termijn om de diepte en duur van de recessie te verkorten. Daarbij wordt over een brede linie van maatregelen gekeken, zowel naar maatregelen die de overheidsconsumptie en/of de overheidsinvesteringen verhogen, en naar lastenmaatregelen. Ook speelt vertrouwen een belangrijke rol bij het herstel van de vraag; *forward guidance* en voorspelbaarheid van beleid dragen daaraan bij. Deze publicatie gaat niet in op aanbodstimulering. Vraagstimulering helpt niet om aanbodrestricties op te lossen en kan slechts een deel van de terugval verhelpen.

¹ Zie CPB, 2020, Inzet CPB in tijden van corona. ([link](#))

² Voor de VS wordt twee derde van de terugval in gewerkte uren toegeschreven aan aanbodbeperking en een derde door aan vraaguitval, zie Brinca, P., J.B. Duarte en M. Faria-e-Castro, 2020, Measuring Sectoral Supply and Demand Shocks during COVID-19, Working Paper 2020-011C, Federal Reserve Bank of St Louis. ([link](#)) Voor Nederland zijn dergelijke schattingen ons onbekend.

2 Vraagstimulering kan vraaguitval beperken

Automatische stabilisatie en twee noodpakketten beperken de negatieve economische gevolgen van de coronacrisis. Via automatische stabilisatie wordt een groot deel van de economische klap opgevangen. Daarnaast wordt met twee noodpakketten, bestaande uit ongeveer 75 beleidsmaatregelen, geprobeerd banen en inkomen bij huishoudens te behouden, en liquiditeitsproblemen bij bedrijven te verminderen. De verwachting is dat de Nederlandse economie dit jaar met ruim 6% krimpt en volgend jaar niet terug zal zijn op het oude niveau.³

Aanbodbeperkingen en vraaguitval drijven de huidige recessie. Hoewel de samenleving en de economie langzaam weer geopend worden, is het aanbod op sommige plekken in de economie nog begrensd. Zo kennen de horeca en de cultuursector een sterke beperking van hun capaciteit, is ook de capaciteit van personenvervoer (busvervoer en vliegverkeer buiten Europa) sterk teruggevallen en zijn grote evenementen verboden. Daarnaast treedt er productieverlies op door beschermende maatregelen, die het werk minder efficiënt maken of de maximale capaciteit beperken.⁴ Tegelijkertijd is er een lagere vraag in de economie. Zo consumeren huishoudens minder door aanbodbeperkingen, en omdat ze terughoudend zijn in het betreden van de publieke ruimte, hun baan (flexwerkers) of inkomsten (zzp'ers) hebben verloren, of meer zijn gaan sparen vanwege onzekerheid over de toekomst. Tegelijkertijd is de vraag uit het buitenland ook lager en stellen bedrijven investeringen uit vanwege sombere verwachtingen.⁵

Aanbodbeperkingen in het binnenland komen voort uit vrijwillige contactbeperkingen uit angst voor besmettingsgevaar en de door de overheid opgelegde contactbeperkingen vanwege het coronavirus. Afhankelijk van de gezondheidssituatie kan de overheid op een gegeven moment de contactbeperkende maatregelen afbouwen. Aanbodrestricties kunnen ook voortkomen uit aanvoerproblemen uit het buitenland.

Vraagstimulering kan de vraaguitval beperken, maar kent voor- en nadelen. Achterblijvende vraag leidt ertoe dat productiecapaciteit in de economie onbenut blijft. Langdurige vraaguitval kan de groei schaden via hysteresis, de vernietiging van productiecapaciteit op de lange termijn. Zo kan langdurige werkloosheid leiden tot het verlies van menselijk kapitaal van werknemers en kan een aanhoudende periode van laagconjunctuur leiden tot minder investeringen in, of zelfs vernietiging van, kennis, fysiek en technologisch kapitaal van bedrijven.⁶ Met vraagstimulering kan een deel van deze problemen mogelijk worden beperkt. Op de korte termijn houdt vraagstimulering de consumptie op peil en voorkomt het werkloosheid en de sociaaleconomische en maatschappelijke problemen die daarmee samenhangen. Daar staat dan echter wel tegenover dat daarvoor publieke middelen worden aangewend, overheidsingrijpen verstorend kan zijn, en dat verkeerd getimed vraagstimulering procyclisch kan uitpakken (en zelfs contraproductief kan zijn).

De kans op succes bij vraagstimulering hangt af van tijdigheid van het beleid en de diepte van de terugval. Het stimuleren van de vraag verloopt niet altijd zonder problemen, zo leren eerdere ervaringen.⁷

³ Zie CPB, 2020, Juniraming 2020, CPB raming juni 2020. ([link](#))

⁴ Zie Blanchard, O., T. Philippon en J. Pisany-Ferry, 2020, A new policy toolkit is needed as countries exit COVID-19 lockdowns, PIIIE Policy Brief 20-8. ([link](#))

⁵ Zie CPB, 2020, Juniraming 2020, CPB raming juni 2020. ([link](#))

⁶ Zie DeLong, J.B. en L.H. Summers, 2012, Fiscal policy in a depressed economy, Brookings Papers on Economic Activity, spring 2012. ([link](#))

⁷ Zie Suyker, W, 2016, Opties voor begrotingsbeleid, CPB Policy Brief 2016/02. ([link](#))

Niet alleen de vormgeving en timing van de stimuleringsmaatregelen spelen hierbij een rol, maar ook de diepte van de economische terugval.⁸ Omdat zeker een deel van de recessie komt door wegvallende vraag, is in de huidige situatie een case te maken voor vraagstimulering.⁹ Daarbij is het wel van belang dat bestaande knelpunten in het aanbod niet worden vergroot, of nieuwe gecreëerd.

In het scenario van een tweede coronagolf wordt het probleem van een gelijktijdige aanbod- en vraagschok groter. Ook na een eventuele tweede coronagolf zullen aanbodbeperkingen moeten worden opgeheven en kan de vraag worden gestimuleerd. De case voor vraagstimulering verandert in essentie niet, maar de uitvoering van de stimuleringsmaatregelen kan veranderen. Denk bijvoorbeeld aan de timing van de inzet van beleidsmaatregelen door niet meteen begrotingsmiddelen de economie in te laten vloeien, maar te werken met *forward guidance* om zo te proberen een deel van de onzekerheid weg te nemen.

3 Beginselen voor vraagstimulering

Goed ontworpen begrotingsmaatregelen, in de vorm van verhoogde overheidsuitgaven of belastingverlagingen, kunnen op korte termijn de vraag stimuleren om zo de duur en diepte van de coronacrisis te beperken. Daarbij is het van belang ervoor te zorgen dat de kortetermijnvoordelen niet leiden tot economische schade op de lange termijn. Om langetermijnschade te voorkomen, onderscheidt de economische literatuur drie beginselen voor begrotingsbeleid: tijdig, tijdelijk en gericht.¹⁰ Daarnaast is het van belang om maatregelen te nemen die niet strijdig zijn met de doelen die voor de lange termijn gesteld zijn. Deze vier criteria werken we hieronder verder uit.

Tijdigheid van de begrotingsimpuls is van belang, begrotingsbeleid moet de economie op het juiste moment stimuleren. De ervaring leert dat beoogd anticyclisch begrotingsbeleid toch procyclisch kan uitpakken. In het verleden is hier in Nederland veelvuldig sprake van geweest.¹¹ De tijdige uitvoering van het begrotingsbeleid wordt inherent bemoeilijkt door een aantal bekende vertragingen. Er is doorlooptijd nodig voor besluitvorming, het ontwerpen van de beleidsmaatregel, en de daadwerkelijke implementatie van de maatregel. Besluitvorming over nieuw beleid kan misschien versneld worden, maar voor sommige uitgaven, zoals nieuwe infrastructuur, moeten plannen worden goedgekeurd en vergunningen verleend. Dergelijke processen kunnen niet zomaar buiten werking worden gesteld. Daarnaast is er vertraging tussen de uitvoering van het beleid en het moment waarop de maatregelen daadwerkelijk in de economie tot uitdrukking komen. De duur van de vertraging verschilt overigens per type maatregel; goed gerichte lastenverlichting kan nagenoeg meteen effect sorteren, terwijl dat bij een grootschalig infrastructuurproject enige jaren zal duren.

Hoe gericht de begrotingsstimulus, des te meer 'waar voor je geld' die zal opleveren. In economisch jargon, hoe gericht de begrotingsmaatregel, des te groter de begrotingsmultiplier is.¹² De omvang van de begrotingsmultiplier hangt af van het soort maatregel, de weglek en de stand van de conjunctuur.¹³ In het

⁸ Hoe groter de klap, des te hoger de kans op hysteresis, maar ook een hogere kans op trefzekerheid van de maatregelen en hogere kans op succesvolle timing.

⁹ Voor de VS wordt twee derde van de terugval in gewerkte uren toegeschreven aan aanbodbeperking en een derde aan vraaguitval, zie Brinca, P., J.B. Duarte en M. Faria-e-Castro, 2020, Measuring Sectoral Supply and Demand Shocks during COVID-19, Working Paper 2020-011C, Federal Reserve Bank of St Louis. ([link](#)) Voor Nederland zijn dergelijke schattingen ons onbekend.

¹⁰ Beter bekend als de three T's: timely, targeted and temporarily. Deze principes zijn door verschillende economen benoemd en uitgewerkt ten tijde van de Grote Recessie. Zie bijvoorbeeld Summers, L., 2007, The State of the U.S. Economy, The Brookings Institution, Presentation Prepared Remarks. ([link](#)), Elmendorf, D.W. en J. Furman, 2008, If, When, How: A Primer on Fiscal Stimulus, The Brookings Institution: The Hamilton Project. ([link](#))

¹¹ Zie Szyker, W, 2016, Opties voor begrotingsbeleid, CPB Policy Brief 2016/02. ([link](#))

¹² De begrotingsmultiplier meet de verandering in economische groei als reactie op een mutatie in begroting.

¹³ In het CPB-model Saffier hebben overheidsuitgaven een relatief fors direct bestedingseffect op korte termijn, dat na verloop van tijd afneemt. Op korte en middellange termijn is er in de CPB-modellen dus sprake van een substantiële begrotingsmultiplier.

algemeen geldt dat generieke maatregelen minder ‘waar voor je geld’ opleveren dan gerichte steun. Maatregelen die aangrijpen in de sociale zekerheid houden mogelijk onvoldoende rekening met flexwerkers en zzp'ers. Gerichte maatregelen op die groepen hebben mogelijk een grotere *bang for the buck*, maar kennen ook nadelen als marktverstoringen of willekeur.¹⁴ Gericht betekent ook doeltreffend in de zin dat het niet wenselijk is om bruggen van niets naar nergens aan te leggen.¹⁵ Verder gaat bij een generieke lastenverlichting een deel van de impuls op in extra sparen in plaats van extra consumeren (spaarlek). Extra overheidsbestedingen leiden vaak tot grotere multipliers dan lastenverlichting.¹⁶ Tegelijkertijd zal bij uitgavenmaatregelen ook weglek plaatsvinden: een deel van de bestedingsimpuls lekt weg naar het buitenland door een stijging van de invoer (invoerlek). Daarnaast hebben overheidsuitgaven in tijden van onderbesteding een groter effect.¹⁷

Tijdelijkheid van de stimulans voorkomt structureel beslag op de overheidsfinanciën en helpt daarmee economische schade op de lange termijn te voorkomen. Begrotingstekorten als gevolg van tijdelijk hogere uitgaven zijn niet per se problematisch. Grote en aanhoudende tekorten kunnen ertoe leiden dat de aanpassingslast bij toekomstige generaties komt te liggen. Enerzijds is dit een politiek probleem, omdat het gaat over hoe de rekening verdeeld wordt. Anderzijds zit er ook een economische component aan, omdat aanhoudende tekorten uiteindelijk kunnen leiden tot een onhoudbare staatschuld.¹⁸ Voor een begrotingsstimulans ten tijde van een recessie geldt algemeen dat wanneer de economie weer in voldoende mate is opgeveerd, de stimulans weer moet worden afgebouwd om procyclisch beleid te voorkomen en extra uitgaven niet permanent te maken om structureel beslag op de overheidsfinanciën te voorkomen. In de praktijk zal afbouw niet altijd gemakkelijk gaan, bijvoorbeeld doordat belangengroepen zullen lobbyen om maatregelen in stand te houden. Een automatische, of vooraf vastgelegde, exit van de maatregel kan daarbij behulpzaam zijn. De Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW), die loopt tot eind september, is een mooi voorbeeld van automatische afbouw. Een van de criteria van de NOW is een bepaalde omzetzakelijkheid ten opzichte van een peildatum van voor de crisis. Bij economisch herstel, en dus omzetherstel, neemt het beroep op de NOW automatisch af.¹⁹

Begrotingsmaatregelen moeten niet alleen tijdig, tijdelijk en gericht zijn, maar ook niet in strijd met gestelde doelen voor de lange termijn. Voor maatregelen die op korte termijn de vraag zouden moeten stimuleren vertaalt zich dit in drie aspecten die aandacht vergen. Ten eerste blijft het belangrijk om alleen die overheidsinvesteringen uit te voeren die kunnen worden onderbouwd met een positieve kosten-batenanalyse. Ten tweede moeten maatregelen noodzakelijke herstructureringen in de economie niet in de weg staan. Dat pleit voor maatregelen die de transitie van werkvergemakkelijken van sectoren of bedrijven die relatief veel hinder ondervinden van de contactbeperkende maatregelen, naar sectoren of bedrijven die daar minder of geen last van hebben. Dit kan door de loonkostensubsidie in de NOW meer in lijn te brengen met de hoogte van een WW-uitkering, zodat bedrijven en werknemers een prikkel krijgen voor reallocatie, en tegelijk een grotere prikkel om weer omzet te maken.²⁰ Ten derde staan sommige sectoren aan de vooravond van een transitie, waarbij publieke investeringen voorstelbaar zijn. Denk aan de zorgsector (digitalisering van de zorg(eHealth)), voorraadvorming van geneesmiddelen en medische hulpmiddelen) of de onderwijssector

¹⁴ De commissie-Borstlap pleit niet voor niets voor een meer uniform contract voor verschillende vormen van arbeid.

¹⁵ Zie pagina 20 van CPB, 2009, Centraal Economisch Plan 2009. ([link](#))

¹⁶ Zie OESO, 2012, Fiscal consolidation: Part 2, OECD Economics Department Working Papers 933. ([link](#))

¹⁷ Zie onder andere Auerbach, A.J. en Y. Gorodnichenko, 2012, Measuring the output responses to fiscal policy, *American Economic Journal: Economic Policy*, Vol 4(2): 1–27, en Berge, T., M. de Ridder en D. Pfajfar, 2020, When is the fiscal multiplier high? A comparison of four business cycle phases, *Federal Reserve Working Paper*, 2020-026. Onderbesteding wordt nu voor een deel veroorzaakt door aanbodbeperkingen. Zolang aanbodbeperkingen aanwezig zijn moeten de lessen uit deze literatuur met gepaste voorzichtigheid worden toegepast.

¹⁸ Zie Adema, Y en I. van Tilburg, 2019, Zorgen om morgen, CPB Verrijzingsstudie, december 2019. ([link](#))

¹⁹ Bij volledig herstel wordt er nagenoeg geen beroep op de NOW meer gedaan. Het is niet uit te sluiten dat sommige bedrijven achterblijven. Dit is dan ook precies de reden om de NOW op termijn af te bouwen.

²⁰ Zie Blanchard, O., T. Philippon en J. Pisany-Ferry, A new policy toolkit is needed as countries exit COVID-19 lockdowns, *PIIE Policy Brief* 20-8. ([link](#))

(lerarentekort, onderwijs op afstand), maar ook de klimaattransitie (energie, stikstof) hoort hierbij. Omdat deze transitie gepaard zullen gaan met een langere periode van investeringen, kan het versnellen van deze toch al geplande investeringen de vraag in de economie mogelijk ondersteunen.

4 Toepassing op beleidsopties

Automatische stabilisatie scoort goed op de criteria tijdig, gericht en tijdelijk. Ook heeft automatische stabilisatie in de onzekere situatie van een crisis een stimulerende werking op de economie, zonder door te schieten in omvang of duur. Daarmee staat dit langetermijndoelen niet in de weg.

Automatische stabilisatoren kunnen mogelijk versterkt worden door WW en bijstandsuitkeringen toegankelijker of genereuzer te maken in een economische neergang. Zo kunnen voorwaarden in de WW of bijstand in bepaalde, vooraf gedefinieerde omstandigheden, worden versoepeld.²¹ Denk bijvoorbeeld aan de vermogenstoets of de sollicitatieplicht in de bijstand. Een andere optie is om zelfstandigen toegang te verschaffen tot de WW, bijvoorbeeld door het arbeidsverleden minder zwaar te laten wegen. Ook kan worden gedacht aan een vooraf afgebakende, tijdelijke verlenging van de WW voor WW-gerechtigden met kortlopende rechten (zeg drie maanden).²² De laatste twee opties (zzp toegang tot WW en WW tijdelijk verlengen) liggen in lijn met aanbevelingen van de commissie-Borstlap, die een startpunt vormen voor arbeidsmarkthervormingen.²³ Ook een tijdelijke verhoging van de WW voor lage inkomens is een mogelijkheid die de vraag tijdens een recessie kan stimuleren, maar deze kan het hersteltempo neerwaarts beïnvloeden.²⁴

Andere begrotingsmaatregelen die voldoen aan de criteria zijn het bevorderen van mobiliteit op de arbeidsmarkt, en het naar voren halen van geplande investeringen. Er kunnen extra uitgaven worden gedaan om prikkels te creëren om werknemers over te laten stappen van sectoren (of bedrijven) die relatief veel hinder ondervinden van de contactbeperkende maatregelen naar sectoren (of bedrijven) die minder last hebben van contactbeperkende maatregelen. Denk bijvoorbeeld aan mobiliteitssubsidies of uitgaven gericht op omscholing, bij voorkeur gecombineerd met prikkels in de WW. Investeringsprojecten die al in de pijplijn/het basispad zitten kunnen mogelijk naar voren gehaald worden. Met name investeringen waarvoor het besluitvormingsproces al is doorlopen, kunnen mogelijk versneld worden uitgevoerd. Daarbij hebben we de afgelopen jaren ook gezien dat de overheid niet altijd in staat is gebleken investeringsprojecten tijdig van de grond te krijgen, zoals het geval was bij infrastructuur en defensie.²⁵ Waar dat toen lag aan krapte op de arbeidsmarkt, ontstaat nu mogelijk ruimte.

Uiteraard bestaan er ook maatregelen die minder goed scoren op de criteria en daarom minder effectief zullen zijn. De kracht van NOW en TOZO (tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers) is dat ze tijdig en tijdelijk zijn. Eventueel verlengen van deze regelingen in de huidige vorm kan gepaard gaan met een aantal minder gunstige effecten op lange termijn. Zo kan de NOW de mobiliteit op de arbeidsmarkt remmen, omdat er voor werknemers minder prikkel is om op zoek te gaan naar een nieuwe baan. Juist in een langdurige recessie is het van belang dat minder goed functionerende bedrijven inkrimpen of zelfs ophouden te bestaan,

²¹ Veel continentaal Europese landen verlengden uitkeringsduur, Angelsaksische landen verhoogden de uitkeringen. Zie tabel 4.1 in Jongen, E., P. Verstraeten en B. Siflinger, 2020, Arbeidsmarkt: historische daling werkzame personen, maar internationaal gezien beperkt, CPB Coronapublicatie, juni 2020. ([link](#))

²² WW-verlengen voor WW-gerechtigden die recht hebben op 24 maanden WW zal weinig helpen om de vraag te stimuleren.

²³ Zie Commissie Regulering van Werk (commissie-Borstlap), 2020, In wat voor land willen wij werken? Naar een nieuw ontwerp voor de regulering van werk, Eindrapport. ([link](#))

²⁴ Zie Landais, C. P. Michailat en E. Saez, 2018, A Macroeconomic Approach to Optimal Unemployment Insurance: Applications, American Economic Journal: Economic Policy 2018, Vol 10(2): 182–216. ([link](#))

²⁵ Zie CPB, 2019, Centraal Economisch Plan 2019. ([link](#)) en CPB, 2019, Macro Economische Verkenningen 2020. ([link](#))

zodat ruimte wordt geboden aan nieuwe, innovatieve bedrijven die nieuwe werkgelegenheid genereren. Met andere woorden, er is een afruil tussen het gunstige kortetermijneffect op de werkloosheid en de op langere termijn noodzakelijke reallocaties op de arbeidsmarkt. Bovendien ontmoedigt de huidige vormgeving van de NOW het maken van omzet.²⁶ Een ander voorbeeld zijn maatregelen met een investeringskarakter, zoals het aanleggen van een nieuwe spoorlijn of andersoortige nieuwe infrastructurele projecten. Doorgaans is de doorlooptijd van dit soort projecten te lang om op het juiste moment een effect in de economie te effectueren (niet tijdig). Hetzelfde soort type argumenten geldt ook voor extra, of nieuwe, of tijdelijk hogere, subsidies die nieuwe ontwikkelingen aanjagen (zoals de Wet bevordering speur- en ontwikkelingswerk).

Maatregelen gericht op de bouw stimuleren de vraag op korte termijn niet, maar kunnen een toekomstige terugval van de bouwsector mogelijk voorkomen. De ervaring uit de vorige crisis leert dat een goede timing van incidentele maatregelen lastig is. Wel heeft destijds de tijdelijke verlaging van het btw-tarief voor herstel en renovatie de omzet van de bouwsector verhoogd, hoewel na het aflopen van de verlaging een extra dip in de bouwsector ontstond.²⁷ De effectiviteit van het oprichten van een doorbouwfonds en garantieregelingen hangt sterk af van de marktomstandigheden op het moment dat de aangekochte woningen afgebouwd zijn en op de markt komen. In de beginfase van een crisis kunnen dergelijke regelingen helpen om de verkoop van woningen op peil te houden, maar ook leiden tot verstoringen van het kwalitatieve aanbod of tot verkeerde prikkels bij bouwers, die bij hun prijsstelling rekening kunnen houden met de garantieregeling.²⁸ *Forward guidance* kan helpen het vertrouwen bij bouwbedrijven en hun financiers te herstellen, en langs die weg bijdragen aan beperking van een toekomstige val van de bouwsector. Hoewel dit type maatregelen de vraag op heel korte termijn niet stimuleert, dragen ze wel bij aan het langetermijndoel om het woningtekort terug te dringen.²⁹

Tijdelijke belastingverlagingen worden vaak permanent, laat ze daarom aansluiten bij de geambieerde belastingmix op lange termijn. De ervaring leert dat tijdelijke belastingverlagingen de neiging hebben permanent te worden. Zo kent de VS vele tijdelijke belastingverlagingen die steeds worden bestendigd, en ook Nederland kent dit verschijnsel. Denk aan de tijdelijke verlaging van de btw voor arbeidsintensieve diensten, de tijdelijke verlaging van de overdrachtsbelasting en de tijdelijk hogere vrijstelling van de schenkbelasting, die allemaal structureel geworden zijn. Indien tijdelijke belastingverlagingen worden overwogen, dan is het raadzaam die aan te laten sluiten bij de geambieerde belastingmix op de lange termijn. De schade van ‘eeuwig tijdelijk’ zal dan klein(er) zijn.

²⁶ In plaats van de NOW en TOZO is een mogelijke beleids optie om de hoogte van de beloning voor werknemers die onder de NOW-regeling vallen langzaam af te bouwen tot de hoogte van de werkloosheidsuitkering. Dit versterkt de prikkels voor werknemers om op zoek te gaan naar een nieuwe baan. Zie Blanchard, O., T. Philippon en J. Pisany-Ferry, 2020, A new policy toolkit is needed as countries exit COVID-19 lockdowns, PIIE Policy Brief 20-8. ([link](#))

²⁷ Zie Deelen, A., K. van der Wiel, J. Olsen, R. van der Drift, L. Zhang en B. Vogt, 2020, Beweging op de woningmarkt: prijzen en volumes, CPB Notitie, maart 2020. ([link](#)) en CPB, 2020, Kansrijk woonbeleid – update, juni 2020. ([link](#))

²⁸ Zie CPB, 2020, Kansrijk woonbeleid – update, juni 2020. ([link](#))

²⁹ Zie Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2020, Staat van de woningmarkt, Jaarrapportage 2020. ([link](#))